

Asia: VN/1646/2020

Lausuntopyyntö sosiaaliturvkomitean välimietinnöstä

Lausunnonantajan lausunto

1. Sosiaaliturvalainsäädännön yhtenäistäminen (välimietinnön ehdotukset 1 ja 2) 1.1 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset hakuajat ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä etuuksissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia etuuksien hakuajojen yhtenäistämällä voisi olla?

Esimerkiksi elatustukea voi tällä hetkellä hakea takautuvasti enintään kolmelta kuukaudelta. Tilanteessa, jossa lapsen elatussopimus on katkolla ja jossa lastenvalvojalle pääsyä voi joutua odottamaan kolmea kuukautta pidempään, lapsen elatus voi vaarantua. Hakuajojen yhtenäistämässä on otettava huomioon edellä mainitun tyyppiset ulkoiset tekijät, joiden armoilla perheet tahtomattaan ovat. Yhtenäistämistä ei saa seurata heikennyksiä lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta. Tästä näkökulmasta perhe-etuuksien takautuvia hakuajojen, kuten esimerkiksi elatustuen hakuajaa, olisi yhtenäistämässä enemmän syytä pidentää kuin lyhentää. Tämä on samalla esimerkki siitä, miten tärkeää on sovittaa etuudet ja palvelut yhteen.

1.2 Aiheuttavatko etuuksien erilaiset tulo- ja palkkakäsitteet ongelmia? Jos aiheuttavat, niin millaisia ja missä tilanteissa? Mitä mahdollisia vaikutuksia tulo- ja palkkakäsitteiden yhtenäistämällä voisi olla?

Monimuotoiset perheet -verkoston järjestöjen kokemuksen mukaan erityisesti toimeksiantosopimuksella toimivat perhehoitajat kohtaavat nykytilanteessa ongelmia johtuen erilaisista tulo- ja palkkakäsitteistä. Tällä hetkellä perhehoitajan hakiessa opintotukea tai perhehoitajan huollossa olevan lapsen hakiessa opintotukea, hoidettavan kuluihin tarkoitettujen kustannusten korvaukset huomioidaan perhehoitajan tulona. Kustannusten korvaukset on tarkoitettu hoidettavan kuluihin, eikä niitä pitäisi huomioida muun perheen käyttöön tarkoitettuna tulona. Perhehoitolain mukaisia veronalaisia kustannusten korvauksia ei siis tulisi katsoa perhehoitajan tuloksi.

Perhehoidon palkkion ja työttömyysturvan sovittamiseksi tarvitaan käsitteiden selkeyttämistä: on täsmennettävä, mitä toimeksiantosopimussuhteisen perhehoitajan kohdalla tarkoittaa sivutoimisuus, päätoimisuus, oman työn tekeminen, yrittäjäksi tulkitseminen ja ansaintatarkoitus.

Ansaintatarkoitusta tulisi soveltaa yhdenmukaisesti myös työkyvyttömyyseläkkeen tulorajoihin: esimerkiksi nykyjärjestelmässä perhehoidon palkkiota ei tulisi huomioida, jos tehtävää ei tehdä ansaintatarkoituksessa (vrt. työttömyysturva).

2. Toimeenpanon monimutkaisuus ja digitalisaation mahdollisuudet (välimietinnön ehdotukset 3 ja 4)2.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 3 valmistelussa?

-

2.2 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 4 valmistelussa?

-

3. Työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyvät etuudet (välimietinnön ehdotukset 5, 6 ja 7)3.1 Onko eri etuuksia ja eläkkeitä koskevien lakien työkyvyttömyyden käsitteissä epätarkoituksenmukaisia eroja ja jos kyllä, niin millaisia?

-

3.2 Mitä muutoksia lainsäädäntöön (erityisesti etuus- ja palvelulainsäädäntö) tulisi tehdä, jotta lainsäädäntö tukisi työ- ja toimintakyvyn ylläpitämistä ja parantamista sekä olemassa olevan työkyvyn hyödyntämistä?

-

3.3 Komitea ehdottaa arvioitavaksi mahdollisuuksia liittää työkykyyn ja työkyvyttömyyteen liittyviin etuuksiin kannustimia ja velvoitteita osallistua palvelutarpeen arviointiin ja yhdessä asiakkaan kanssa sovittaviin palveluihin. Ehdotuksen mukaan palvelujen saatavuus ja saavutettavuus tulee huomioida. Mitä palveluja ehdotetun arvioinnin tulisi koskea?

-

4. Työttömyysturva, työllisyyden edistäminen ja osittainen työllistyminen (välimietinnön ehdotukset 8 ja 9)4.1 Komitea ehdottaa, että työmarkkinatuen toimivuutta ja uudistamistarpeita selvitetään tilanteissa, joissa työmarkkinoille pääsy tai niille palaaminen on vaikeutunut. Mitä tilanteita ehdotetun selvityksen tulisi koskea?

Työnhaun haasteet monimuotoisissa perheissä näkyvät Monimuotoiset perheet -verkostolle. Nämä haasteet tekevät näkyväksi paitsi normatiivisen perhekäsityksen, niin myös normatiivisen työkäsityksen. Esimerkiksi Ruotsissa on paljon korkeampi työllisyysaste ja huomattavasti enemmän osa-aikatyötä, joka tukee työn ja perheen yhteensovittamista.

Monimuotoiset perheet -verkoston järjestöjen edustamista perheryhmistä erityisesti yhden vanhemman perheiden vanhemmilla on haasteita työssäkäynnissään. Suomessa asuvista lapsiperheistä jo 24 prosenttia on yhden vanhemman perheitä ja osuus on hienoisessa kasvussa. Yhden vanhemman perheiden äideillä pitkät kotihoidontukijaksot ovat selvästi yleisempiä kuin pariskuntaäideillä. Tilastot myös näyttävät, että yhden vanhemman perheiden vanhempien työllisyysaste on ollut ja on noin 10 prosenttia alhaisempi kuin työikäisen väestön kokonaisuudessaan. Tämä ero säilyy myös kotihoidontukijakson jälkeen ja on sama myös perheen

nuorimman lapsen täyttäessä 16 vuotta. Taustalla voi olla työperäinen tekijä: joko vanhemmalla ei ole koulutusta, jonka pohjalta voisi työllistyä, tai sitten tiedossa ei ole houkuttelevaa työtä, johon palata tai mennä. Lisäksi työajat tai -ehdot voivat tehdä työnteon vaikeaksi.

Yksin arkea pyörittävillä vanhemmilla on työssäkäyntivaikkeitä etenkin silloin, kun työtä on epätyypillisinä aikoina. Vuorotyön haasteet näkyvät myös TE-palveluissa, joiden työntekijöiltä (n=70) olemme vuonna 2020 kysyneet yhden vanhemman perheen huoltajien kohtaamista työllistymisongelmista. TE-palveluiden työntekijöistä 97 prosenttia oli havainnut haasteita vuorotöiden vastaanottamisessa, 88 prosenttia ongelmia lastenhoidon järjestämisessä työnhaun tai työvoimakoulutuksen aikana ja 77 prosenttia oli kohdannut tilanteen, jossa vanhempi kieltäytyi työstä perheen ja työn yhteensovittamisen haasteiden vuoksi. He kertoivat myös, että työnhakija sai välillä karensia kieltäytyessään vuorotyöstä lastenhoito-ongelmien vuoksi.

Sanna Moilanen on tutkinut yksinhuoltajaäitien epätyypillisiä työaikoja ja työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. Moilanen suosittaa, että sosiaalipoliittiset ratkaisut ja palvelut tulisi toteuttaa niin, että ne vastaavat myös epätyypillistä työaikaa tekevien vanhempien ja heidän perheidensä tarpeisiin. Tämä mahdollistaisi vanhempien osallistumisen palkkatyöhön ja takaisi osaltaan heidän ja heidän lastensa hyvinvointia (Moilanen 2020, <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/71332/1/Moilanen-issue9-2.pdf>).

Työllistymistä edistäviä palveluita onkin ajateltava paljon TE-palveluita laajemmasta näkökulmasta. Yhden vanhemman perheiden työllisyyttä edistäisivät esimerkiksi lapsiperheiden hoivapalveluiden kehittäminen niin, että ne mahdollistaisivat yhden vanhemman perheiden vanhempien työssäkäynnin nykyisillä työmarkkinoilla. Myös lasten vuoroasumista tukevat ratkaisut voivat nostaa yhden vanhemman perheiden vanhempien työllisyyttä, koska ne auttavat tasaamaan arjen hoivavastuuta vanhempien kesken. Yhden vanhemman perheiden työllisyyttä edistäisivät esimerkiksi seuraavien palveluiden ja etuuksien kehittäminen:

- Varhaiskasvatusta pitää olla tarjolla vanhempien työssäoloajan edellyttämä aika ja vuorohoitoon aito mahdollisuus kaikilla sitä tarvitsevilla perheillä.
- Pienten koululaisten vuorohoito tulee saada lakisääteiseksi.
- Pienille koululaisille tulee järjestää riittävästi aamu- ja iltapäivätoimintaa ja peruskoulua käyville erityislapsille näiden tarpeen mukaista toimintaa. Lisäksi lomahoitoa on kehitettävä Ruotsin Fritidshem-mallin suuntaan.
- Lapsiperheiden kotipalvelua aidosti saataville silloin, kun perhe sitä tarvitsee. Kotipalvelun saaminen myös etävanhemmalle pitää olla mahdollista. Kokemustemme mukaan kotipalvelua ei useinkaan myönnetä etävanhemman kotiin, vaikka kyseessä olisi erityislapsen hoitaminen.
- Aamu- ja iltapäivätoiminnan maksua pitää alentaa pienituloisilla. Nykyisen kiinteän maksun sijaan maksun tulee olla tulosidonnainen.
- Myös päivähoitomaksujen alentaminen lisäisi työnteon kannattavuutta.

Myös etuuksissa tulisi huomioida se, että on erilaisia perhetilanteita, joissa ei pystytä kokoaikaiseen työhön, mutta joissa osa-aikatyö voisi onnistua. Jotta kukaan ei putoa työmarkkinoilta hankalassakaan perhetilanteessa, voisi tällainen osa-aikatyö olla hyvä mahdollisuus. Sosiaaliturvauudistuksessa ei siis saisi merkittävästi heikentää työnhakijan motivaatiota ottaa vastaan pieniä töitä tai solmia osa- ja määräaikaisia työsuhteita. Riippumatta vanhemman omasta työkyvystä, voi perheen ja työn yhdistäminen tietyissä tilanteissa edellyttää tällaisia työmahdollisuuksia. Nämä myös auttavat pääsemään eteenpäin ja saamaan tulevaisuudessa norminmukaisempia työsuhteita.

Toimeksiantosopimussuhteisten perhehoitajien turvattomuuden vähentämiseksi tulisi perhehoitajuuden olla hyväksyttävä syy olla pois työmarkkinoilta ilman aikarajaa. Tämä mahdollistaisi ansiosidonnaisen työttömyysturvan perhehoitajuutta edeltävien ansioiden perusteella.

Työttömyysturvaan liittyvä toimeksiantosuhteisten perhehoitajien pääongelma on se, että heillä ei ole lainkaan työttömyysturvaa perhehoitajan tehtävästä, ei edes toimiessaan toiminimellisenä toimeksiantosuhteisena perhehoitajana. Perhehoitajan ennakkovalmennus ei ole työttömyysturvalain 7. luku 2§ tarkoittama tutkinto. Se voi johtaa tilanteeseen, jossa perhehoitajan uran tehneelle perhehoitajalle asetetaan viiden kuukauden karenssi hänen hakiessa työmarkkinatukea vrt. perhehoitajuus ei myöskään kerrytä työssäoloahtoa. Ks. myös kohta 1.2 kommentti perhehoidon palkkion ja työttömyysturvan yhteensovittamista selkeyttävistä käsitteistä.

5. Opiskelu ja osaamisen kehittäminen (välimietinnön ehdotukset 10, 11 ja 12)
5.1 Komitea ehdottaa, että etuusjärjestelmän tulee tukea ihmisten jatkuvaa oppimista ja edistää osallistumisen tasa-arvoa. Miten etuusjärjestelmää tulisi uudistaa, jotta se parantaisi osallistumisen tasa-arvoa ja tukisi jatkuvan oppimisen palvelujärjestelmän uudistamista?

-

5.2 Komitea katsoo, että koulutukseen hakeutumisen tulee olla ensisijaista vailla ammatillista tutkintoa oleville nuorille. Miten nuorten sosiaaliturvaa tulisi uudistaa, jotta etuus- ja palvelujärjestelmien monimutkaisuus ja niiden sisälle asetetut kannustimet eivät aiheuttaisi koulutuksen tai muiden palvelujen ulkopuolelle jäämistä tai jättäytymistä?

-

5.3 Komitea ehdottaa selvitettäväksi edellytyksiä käynnistää opintotukijärjestelmän kokonaisuudistus. Millainen opintotukijärjestelmän uudistus tukisi opiskeluajan toimeentuloa, sujuvaa opiskelua, tavoiteajassa valmistumista ja opiskelijan hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta mielekästä opintopolkua?

Opintotukijärjestelmän kokonaisuuteen Monimuotoiset perheet -verkostolla ei ole kantaa. Perhehoitajien sosiaaliturvaan liittyy kuitenkin pieni ongelmallinen yksityiskohta, joka koskee opintotukea. Ks. kohta 1.2 / Perhehoitolain mukaisia veronalaisia kustannusten korvauksia ei tulisi katsoa opintotukea hakiessa perhehoitajan tuloksi, koska ne on tarkoitettu hoidettavan elatukseen.

6. Lasten ja perheiden sosiaaliturva (välimietinnön ehdotukset 13, 14 ja 15)6.1 Komitea ehdottaa työryhmän perustamista lapsilisän uudistamiseksi. Mitä lapsilisäjärjestelmän eri uudistusvaihtoehtojen valmistelussa ja arvioinnissa tulisi ottaa huomioon?

Lapsilisäjärjestelmä on luotu kompensoimaan lapsiperheille lapsista aiheutuvat ylimääräiset kulut. Koska lapsilisää ei ole sidottu indeksiin, se on menettänyt lähes kolmanneksen arvostaan viimeisen 30 vuoden aikana eikä nykypäivänä siksi täysin toteuta alkuperäistä tarkoitustaan. Universaalina järjestelmänä suomalainen lapsilisä on kuitenkin tärkeä ja luotettu osa myös monimuotoisten perheiden sosiaaliturvaa. Universaalina lapsilisäjärjestelmän sisällä on lisäksi kohdentavia lisäelementtejä, kuten sisarus- ja yksinhuoltajakorotukset. Universaali lapsilisä kohdentavilla lisäelementeillä on tutkitusti tehokkain tapa vähentää lapsiperheköyhyyttä (Hiilamo et al. 2023, <https://itla.fi/download/miten-uudistaa-lapsilisajarjestelmaa/?tmstv=1679469042>).

Monimuotoiset perheet -verkoston näkökulmasta lapsilisäjärjestelmän uudistuksessa on tärkeä säilyttää sellaiset elementit, jotka tosiasiallisesti tasaavat perheiden kustannuksia. Tällaisia ovat jonkinlainen yksinhuoltajalisä ja sisaruslisä ainakin monikkoperheiden osalta. Verkostomme näkee, että on myös syytä sitoa lapsilisä indeksiin, jotta se jatkossa seuraisi kustannustason nousua ja kykenisi paremmin palvelemaan alkuperäistä tarkoitustaan. Lisäksi lapsilisäuudistuksessa tulisi pidentää lapsilisän maksamista siihen asti, kunnes lapsi täyttää 18. Tätä perustelee se, että Suomessa lapset ovat nykyään oppivelvollisia, kunnes he ovat täyttäneet 18 vuotta tai suorittaneet toisen asteen tutkinnon. Oppivelvollisuutta suorittavalta ei ole kohtuullista odottaa, että hän samalla elättäisi itsensä. Samalla 17–18- vuotiaiden lasten kulutus on huipussaan, mikä kuormittaa kaikkia perheitä paljon. Erityisen kova kuormitus on monikkoperheessä, jossa 2–4 lapsen lapsilisä loppuu yhtäaikaisesti. Kun lapsilisää aletaan maksaa, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta, on tärkeää huolehtia siitä, ettei muutos heikennä alle 18-vuotiaiden opiskelumahdollisuuksia, aivan kuten komitean ehdotuksessa todetaan. Lapsi-ikäluokkien pienentymisestä säästyvät varat tulisi säilyttää lapsilisäjärjestelmässä ja käyttää edellä mainittuihin toimenpiteisiin.

Monimuotoiset perheet -verkosto on valmis tukemaan tasa-arvoista vanhemmuutta jakamalla lapsilisän niiden elatusvastuullisten kesken, joiden kanssa lapsi asuu, joko kaikki yhdessä tai vuoroasumisjärjestelyllä. Uudistus on kuitenkin toteutettava jostakin määrätystä ikäluokasta eteenpäin, esimerkiksi alkaen vuonna 2026 syntyneiden ikäluokasta, eikä takautuvasti. Näin vältymme ylikuormittamasta jo kuormittunutta lastenvalvojajärjestelmää, kun lapsilisät käytännössä sisältyvät jokaiseen elatussopimukseen. Nämä kaikki täytyisi muokata, jos lapsilisää alettaisiin maksaa osissa kaikille elatusvelvollisille. Lapsilisän puolittamiseen liittyy lisäksi vuoroasumistilanteessa haasteita, koska vuoroasuvan lapsen kustannukset ovat suurempia kuin yhdessä kodissa asuvan lapsen. Lisää vuoroasuvan lapsen suuremmista kustannuksista vastauksessamme kysymykseen 6.3.

Valmistelussa tulee huomioida monikkoperheiden eli kaksos-, kolmos- ja nelosperheiden erityinen tilanne. Nykyinen lapsilisän porrastus lapsiluvun mukaan on erityisen tärkeä monikkoperheessä. Monikkoperheessä perheluku on kasvanut kahdella, kolmella tai neljällä lapsella ennakoimattomasti. Tämän vuoksi perheen talouteen kohdentuu erityistä kuormitusta. Kierrätys perheen monikkolasten kesken ei yleensä onnistu, kun kaikki hankinnat tehdään samanaikaisesti ja samankokoisina.

Lapsiluvun kasvun ennakoimattomuus aiheuttaa usein perheelle myös erityiset investointitarpeet (asuminen, liikkuminen), sillä vanhemmat eivät ole voineet etukäteen varautua tilanteeseen, jossa perhe ei välttämättä mahdukaan enää nykyiseen kotiin tai liikkuminen vaikeutuu. Liikkeelle pitäisi päästä vanhempien ja mahdollisten yksittäin syntyneiden sisarusten lisäksi myös useampi saman ikäinen monikkolapsi.

Sisaruskorotus tulisikin säilyttää monikkolasten osalta, jotta monikkolasten ja heidän perheidensä taloudellinen selviytyminen ja jaksaminen ei vaarannu. Lisäksi ysinhuoltajakorotus on mielestämme perusteltu tasaamaan yhden vanhemman perheiden ja muiden perheiden tuloeroja ja vähentämään näin lapsiperheköyhyyttä. Ysinhuoltajakorotuksen määräytymisperusteita voidaan mielestämme tarkastella.

6.2 Komitea ehdottaa lastenhoidon tukien järjestelmän uudistuksen käynnistämistä. Miten ja mistä lähtökohdista lastenhoidon tukien järjestelmää tulisi uudistaa?

Lastenhoidon tukien järjestelmää tulisi uudistaa valinnanvapauden ja lapsen edun näkökulmista.

Lapsen edun mukaista on, että vanhemmilla on vaihtoehtoja valita lasten kotihoidon tai varhaiskasvatuksen välillä siihen asti, kun lapsi tai lapset täyttävät kolme vuotta. Erityisen tärkeää mahdollisuus valita kotihoito on silloin, kun lapsi ei yksilöllisen ominaisuuksiensa puolesta vielä sopeudu toimimaan suuressa ryhmässä. Lapsi voi olla erityisen herkkä kuormittumaan ryhmätilanteissa. Taustalla voi myös olla keskosuutta, aistiyliherkkyyttä tai muita terveydellisiä syitä.

Lapsen liiallista kuormittumista voi syntyä esimerkiksi suuren ryhmän melutason ja liian varhaisten, lapsen stressaaviksi kokemien ryhmätilanteiden vuoksi. Liisa Keltikangas-Järvisen mukaan lapsen stressinsietokyky kehittyy kolmen ensimmäisen vuoden aikana.

Lasten kotihoidon tukea tulisi maksaa 3-vuotiaaksi asti myös siksi, että jos ikärajaa lasketaan se uhkaa jo entisestäänkin kuormittuneen varhaiskasvatuksen kykyä tarjota varhaiskasvatusta kaikille halukkaille, varsinkin kun lastentarhanopettajista ja lastenhoitajista on jo nyt työvoimapulaa.

Lasten kotihoidon tuen maksamisajan lyhentämistoivetta on perusteltu mm. sillä, että työllisyysastetta saadaan nousuun. Kuitenkaan, lyhentämistä ei pidä tehdä lasten kustannuksella, sillä lasten hoidon valitseminen lapsen yksilöllisten tarpeiden pohjalta on lapsen edun mukaista. Lapsen ensimmäiset ikävuodet luovat pohjan kehitykselle. Inhimillisesti ja kansantaloudellisesti on edullisinta, että lapsen etu asetetaan etusijalle. Lasten kotihoidon tuen houkuttelevuutta on jo kuntalisäleikkauksin heikennetty niin paljon, että tuen käyttö tulee joka tapauksessa vähentymään ja paine varhaiskasvatuksen lisäpaikoille (ja lisähenkilöstölle) kasvamaan.

Kotihoidon tuki on ollut koko sen olemassaolon ajan suurten poliittisten intohimojen kohde. Laki tuli voimaan 1985 ja sen jälkeen sitä suunniteltiin laajennettavaksi 4-vuotiaisiin, mutta 90-luvun lama esti suunnitelmat. Kotihoidon tukea ei tulekaan uudistaa kerralla liian radikaalisti, koska liian suuret muutokset voivat luoda lapsiperheille epävarmuutta ja vaikuttaa lapsia toivoviin vanhempiin jopa kielteisesti.

Kotihoidontukivaihtoehto 3-vuotiaaksi asti tuo perheille laajasti valinnanmahdollisuuksia ja nämä mahdollisuudet kapenisivat alennettaessa ikärajaa. Valinnanmahdollisuudet ovat tärkeitä, koska ne huomioivat perheiden yksilölliset ja muuttuvat tilanteet sekä kannustavat myönteisesti niitä, jotka toivovat lasta tai pohtivat asiaa. Vaihtoehtoajatusta tukee sekin, että lasten kotihoidon tukea ei voi saada, mikäli lapsi on kunnallisessa varhaiskasvatuksessa.

Uudistuksessa saatetaan esittää lasten kotihoidon tuen sisaruskorotusten poistamista siltä perusteella, että isosisarusten toivotaan yhdenvertaisuuden nimissä siirtyvän varhaiskasvatukseen yhdenvertaisesti riippumatta siitä, onko heillä nuorempia sisaruskoita kotona hoidossa vai ei. Monikkoperheiden monikkolapsia ei voida tarkastella eri-ikäisten sisarusten tavoin, koska he ovat kaikki saman ikäisiä. Nykyisin monikkolapsista toisesta, kolmannelta ja neljännestä saa vain sisaruskorotuksen.

Järjestelmä tulee uudistamisen yhteydessä korjata monikkolasten osalta ja myöntää kaikista monikkolapsista täysimääräinen hoitoraha, sillä monikkoperheen kustannukset ovat keskimäärin suuremmat kuin tilanteessa, jossa sama määrä lapsia syntyy yksitellen. Syynä tähän on se, että monikkoperheessä voidaan kohdata poikkeuksellisen suuria investointitarpeita lapsimäärän kasvaessa ennakoimattomasti kerralla kahdella, kolmella tai neljällä eikä kierrättäminen monikkolasten kesken useinkaan onnistu vaan kaikki samat hankinnat tehdään monikkolapsille samanaikaisesti.

6.3 Vanhemmalla on vastuu lapsensa elatuksesta. Mitä muutoksia sosiaaliturva- tai muuhun lainsäädäntöön tulisi tehdä, jotta se tukisi vanhempien elatuskykyä?

Vanhempien työssäkäyntiä ja näin elatuskykyä turvaisi se, että lastenhoitomahdollisuus olisi tarvittaessa myös loma-aikoina, jolloin vanhemman vuosilomaoikeus on yleensä lyhyempi kuin koulujen loma. Tällainen käytäntö löytyy Ruotsista, ns. Fritidshem-käytäntö.

Samoin (kokoaikaista) työssäkäyntiä tukisi riittävä aamu- ja iltapäivätoiminta, jonka maksut olisivat tulosidonnaisia ja jossa huomioitaisiin perheen lapsiluku tai kaikkien toiminnan piirissä sillä hetkellä olevien lasten lukumäärä.

Monikkovanhempien elatuskykyä tukisivat lapsilisän sisaruskorotuksen säilyminen ja lasten kotihoidon tuen täysimääräisen hoitorahan myöntäminen kaikista monikkolapsista.

Lapsella tulisi olla mahdollisuus kahteen viralliseen osoitteeseen, jolloin esimerkiksi yleisessä asumistuessa voitaisiin huomioida vuoroasuminen. Vuoroasumisen yleistyminen helpottaisi myös monen yhden vanhemman perheen työn ja perheen yhteensovittamista.

Perheystävällisen työelämän tukeminen ylipäättään edistää vanhempien työssäkäyntiä.

Elatusapua ja elatustukea koskeva lainsäädäntö tulisi uudistaa kokonaisuudessaan. Nykyinen lainsäädäntö ei tunnista riittävällä tavalla yleistyvää vuoroasumista, ja nykyisin pohjalta tapahtuva elatusapua koskevan ohjeistuksen päivittäminen johtaa kestäättömiin tilanteisiin sekä lähi- että etävanhempien osalta. Lain logiikka on ajateltava uudella tavalla vuoroasumista ja laajoja tapaamisoikeuksia tukevaksi ja huomioivaksi.

Yhden vanhemman perheiden lähivanhempien elatuskykyä ja heidän lastensa elatusta palvelisi se, että elatusapua korotettaisiin tietyllä prosentilla 7- ja 13-vuotissyntymäpäivinä. Tällöin elatusohjeeseen lisättäisiin korotusprosentit ja ne olisivat samalla tavalla velvoittavia kuin vuosittain tulevat indeksikorotuksetkin, eli maksajan tulisi maksaa ne automaattisesti. Tätä tukee myös tuore Laki ja perheiden monimuotoisuus -VN TEAS -selvityksen kyselydata, joka antaa viitteitä siitä, että monet vanhemmat sinnittelevät väärintasaisen elatusavun kanssa, koska pelkäävät järkyttää herkkää elatuksen ja luonapidon tasapainoa ja muutoksesta mahdollisesti koituvia kustannuksia (Koulu et al. 2023, s. 155, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164824/VNTEAS_2023_22.pdf). Samalla, kun toivomme tarkempaa ohjausta valtiolta siihen, miten lapsen ikä vaikuttaa elatusavun tasoon, on sosiaaliturvauudistuksessa tärkeää varmistaa, että elatusavusta sopiminen ja päättäminen onnistuu nopeastikin esimerkiksi lapsen vanhempien tulo- tai varallisuustason muutostilanteissa.

Kelan nykyinen tapa puolittaa lähivanhemman toimeentulotuen vuoroasuvan lapsen osuus leikkaa Suomen köyhimpien lapsiperheiden toimeentuloa ja heikentää näin lähivanhempien elatuskykyä. Toimeentulotuessa tuleekin hyväksyä ja ottaa huomioon, että vuoroasuvalla lapsen kulut ovat korkeammat kuin muissa asumismuodoissa. 18.5.2022 Turussa pidetyssä vuoroasumista koskevassa konferenssissa professori Judith Bartfeld University of Wisconsin–Madisonista toi tutkimusperustaisena näkemyksensä esiin sen, että vuoroasuvan lapsen kulut lähivanhemman luona ovat noin 75 prosenttia yhdessä kodissa asuvan lapsen kuluista. Vuoroasuvan lapsen eri kotien yhteenlasketut kulut eivät siis ole 100 prosenttia, vaan noin 125 prosenttia yhdessä kodissa asuvan lapsen kuluista. Lähivanhemmalle tulee myös säätää oikeus saada lapsen tapaamismatkakuluihin toimeentulotukea. Kokemuksemme mukaan Kela on maksanut harkinnanvaraista toimeentulotukea lapsen tapaamis- ja luonapitokuluihin vain etävanhemmalle riippumatta siitä, kuinka vanhemmat ovat lapsen tapaamisten matkakulujen jaosta sopineet vahvistetussa elatussopimuksessa.

Vanhempien työllisyyttä tukevista etuuksista ja palveluista kirjoitimme laajemmin kysymyksen 4.1 yhteydessä.

7. Asumismenot ja asumismenojen korvaaminen (välimietinnön ehdotus 16)7.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotuksen 16 edistämisessä? Mikä asia tai mitkä asiat on tärkeintä selvittää?

Suomessa lapsella voi olla vain yksi virallinen osoite. Tällä on vaikutusta niihin lapsiin liittyviin tukiin ja palveluihin, jotka määräytyvät sen mukaan, kumman vanhemman luona lapsi virallisesti asuu, esimerkiksi asumistukeen. Lasten vuoroasuminen on tutkimusten mukaan harvinaisempaa pienituloisissa perheissä kuin muissa perheissä. Vuoroasumisen valinnan esteenä voi olla esimerkiksi se, että pienituloisempi vanhempi ei pysty asumaan lähellä lapsen toista vanhempaa tai vanhemmilla ei ole mahdollisuutta hankkia tarpeeksi tilavaa asuntoa. Asumistukea uudistettaessa tulee vahvistaa vuoroasumisen mahdollisuuksia esimerkiksi seuraavin keinoin:

- Vuoroasuvien lasten molempien vanhempien tulisi sitä tarvitessaan voida saada asumistukea, joka huomioi lapsen osana ruokakuntaa. Tätä uudistusta ei kuitenkaan saa tehdä niin, että kummankaan vanhemman tällä hetkellä saamia etuuksia vähennetään.
- Asumistuen jakaminen lapsen osalta vanhempien kesken ei ole perheiden näkökulmasta kestävä ratkaisu varsinkaan, kun lähtötilanne on se, että lasten vuoroasuminen on paljon harvinaisempaa pienituloisissa perheissä. Tilantarve on pysyvä, vaikka lapsi asuisi kodissa vain joka toinen viikko. Yleinen asumistuki tulisi siis maksaa täysimääräisenä vuoroasuvan lapsen molempiin koteihin, edellyttäen, että molemmilla ruokakunnilla on muuten edellytykset tuen saamiselle.
- Lapsella tulisi olla mahdollisuus kahteen osoitteeseen sekä mahdollisuus saada palveluja (esim. koulukyyti) molempiin koteihinsa.
- Asumistuessa hyväksyttävien enimmäisasumismenojen tulee seurata yleistä vuokratason ja muiden asumiskulujen nousua.
- Vuoroasuvan lapsen etu on usein se, että kodit sijaitsevat lähekkäin. Asumistuessa pitäisi siis huomioida entistä paremmin paikallisia olosuhteita. Kuntaryhmittely ei riitä, sillä esimerkiksi suurten kaupunkien kaupunginosien välillä on isoa vaihtelua. Riittävä asumistuki voi mahdollistaa sen, että eron jälkeen vanhemmat pystyvät asumaan lähekkäin, eikä lapsen asumisympäristö muutu.

8. Toimeentulotuki ja pitkäaikaisen toimeentulotukitarpeen vähentäminen (välimietinnön ehdotukset 17 ja 18)8.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 17 ja 18 edistämisessä?

Ehdotusten edistämisessä tulisi huomioida yhden vanhemman perheiden toimeentulotuen saanti ja sen kytkökset siihen, miten vaikeaa yksin hoivavastuussa olevan vanhemman voi olla käydä töissä, kun lastenhoitoon liittyvät palvelut eivät riittävästi tue työssäkäyntiä. Tästä olemme kirjoittaneet laajemmin vastauksena kysymykseen 4.1.

8.2 Mitkä ovat keskeisimmät toimenpiteet, joilla pitkäaikaista toimeentulotuen tarvetta voidaan vähentää?

Keskeistä on porkkanoin mahdollistaa yhden vanhemman perheiden vanhempien työssäkäyntiä. Ks. vastauksemme kysymykseen 4.1.

9. Etuus- ja palvelupolkujen toimivuus ja palvelujen tarjoaminen (välimietinnön ehdotukset 19, 20, 21, 22, 23, 24 ja 25)9.1 Miten työ- ja toimintakyvyn tukemista, seurantaa ja arviointia sekä työ- ja toimintakykyä tukevia palveluja tulisi vahvistaa sosiaali- ja terveydenhuollossa?

9.2 Mitä tulisi ottaa huomioon valmisteltaessaA) monialaista asiakassuunnitelmaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä?B) työkyky- ja kuntoutuspalvelujen yhtenäistä tietopohjaa ja sitä koskevaa lainsäädäntöä?C) vastuutyöntekijä-mallia eniten tukea tarvitseville?

-

9.3 Mitä muuta tulisi ottaa huomioon alaluvun 5.10 ehdotusten edistämisessä?

Ehdotuksissa ja sosiaali- ja terveydenhuoltoa kehitettäessä tulisi huomioida kriisitilanteet, jotka voivat tehdä aiemmin työkykyisen ihmisen äkillisesti työkyvyttömäksi. Tällaisia ovat muun muassa lapsen tai puolison kuolema. Lapsensa tai puolisonsa menettäneiden sairauslomakäytännöt ja sairausetuudet tulisi yhdenmukaistaa ja sureville turvata oikeus riittävään sosiaaliturvaan siitä huolimatta, ettei suru ole sairaus. Jos suruun ei saa tukea ja riittävää turvaa, se voi heijastua suurempina työkyvyn vajeina tulevaisuudessa.

Suomeen tulisi säätää Tanskan mallin mukainen kuuden kuukauden ansiosidonnaisesti korvattu suruvapaa alaikäisen lapsensa menettäneille vanhemmille.

10. Sosiaaliturvajärjestelmän kannustin- ja byrokratialoukut (välimietinnön ehdotukset 26 ja 27)10.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 26 ja 27 osalta?

-

11. Asumis- ja työperusteinen sosiaaliturva ja kansainvälinen liikkuvuus (välimietinnön ehdotukset 28, 29 ja 30)11.1 Mitä tulisi ottaa huomioon ehdotusten 28, 29 ja 30 edistämisessä?

-

12. Syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistäminen ja yhdistäminen ansioturva huomioiden (komitean esitys seuraavalle hallitukselle)

12.1 Komitea esittää syyperusteisten perusturvaetuuksien yhtenäistämistä ja yhdistämistä ansioturva huomioiden alaluvussa 6.1. Tarkoituksena on selkeyttää ja yksinkertaistaa vaiheittain etuusjärjestelmää ja sen toimeenpanoa sekä helpottaa siirtymistä etuudelta toiselle. Mitä hyötyjä ja haasteita perusturvaetuuksien yhtenäistämiseen ja yhdistämiseen voi liittyä?

Komitea suosittelee välimietinnössään yhden perusturvaetuuden ja osallistumislisän mallia. Hyvää mallissa on nähdäksemme se, että se huomioi hoivavastuun erilaisilla lisillä ja korotuksilla. Malli vaatii kuitenkin edelleen paljon selvitystyötä, johon järjestöjen on tärkeä saada kiinteästi osallistua.

12.2 Mihin suuntaan perusturvaetuuksien yhtenäistämistä tulisi kehittääA) etuuksien ehtojen osalta?B) toimeenpanon osalta?

-

13. Ehdotusten priorisointi
13.1 Välimietinnössä on komitean 31 ehdotusta tuleville hallituksille. Mitä kolmea ehdotusta tulisi edistää ensimmäisenä ja miksi?

Monimuotoiset perheet -verkoston mielestä seuraavia ehdotuksia tulisi edistää ensimmäisenä:

- Ehdotus 15: Lapsen hoidon ja ansiotyön yhteensovittamisen tukeminen, koska vanhemman työssäkäynnin mahdollistaminen tukee sekä vanhemman että lapsen hyvinvointia ja itsenäistä toimijuutta
- Ehdotus 14: Lapsiköyhyysriskin ehkäiseminen ja vähentäminen, koska lapsiköyhyys on yksi pahimpia uhkia lasten ja sitä kautta koko yhteiskuntamme hyvinvoinnille
- Ehdotus 13: Lapsilisäjärjestelmän kehittäminen, koska lapsilisän taso ja kesto eivät enää vastaa tavoitteita
- (Ehdotus 16: Selvityskokonaisuus asumistukien uudistamiseksi, koska vuoroasuminen ei saa olla hyvätuloisten etuoikeus)

14. Julkisen talouden kestävyys
14.1 Sosiaaliturvauudistuksessa tehtävät ratkaisut voivat joko vahvistaa tai heikentää julkista taloutta pitkällä aikavälillä. Komitea on linjannut, että uudistuksen tulee osaltaan varmistaa julkisen talouden kestävyys työllisyyttä ja väestön työ- ja toimintakykyä vahvistamalla. Tulisiko sosiaaliturvan uudistamisella tavoitella parannusta julkisen talouden kestävyteen pitkällä aikavälillä ja jos kyllä, niin miten?

Kyllä tulisi. Julkisen talouden kestävyttä parannetaan muun muassa korkealla työllisyysasteella sekä sillä, että mahdollisimman moni jaksaa ja pystyy tekemään työtä. Sosiaaliturvajärjestelmä, joka sekä palvelujen että etuuksien osalta huomioi monimuotoiset perhetilanteet, on yksi keskeinen tekijä sekä työssäkäynnin vahvistamiselle että työssä jaksamisen ja työssä pysymisen mahdollistamiseksi.

15. Komitean linjaukset toisen kauden työille
15.1 Komitea on linjannut toisen kautensa työstä alaluvussa 6.2. Mikä luetelluista kokonaisuuksista on tärkein ja miksi?

Oikeuksien ja velvollisuuksien tasapaino, yhteisvastuu ja yhdenvertaisuus tulevaisuuden sosiaaliturvajärjestelmässä. Tavoitteena on sosiaalisten riskien tasaaminen oikeudenmukaisella, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävällä tavalla. Toimeksiantosopimussuhteisen perhehoidon näkökulmasta korostuu tämä kokonaisuus, sillä tehtävä julkisena hallintotehtävänä on erityinen myös sosiaaliturvan näkökulmasta. Perhehoitajan ei kuulu kantaa henkilökohtaista taloudellista riskiä yhteiskunnan hänelle antamasta tehtävästä, vrt. tehtävän taloudellinen turvallisuus suhteessa mm. perhehoidon palkkion ja työttömyysturvan sovittamiseen. Kokonaisuuden selvittämiseksi tarvitaan selvityshenkilö.

Huomioitava on myös, että perhehoitoa koskevat haasteet koskevat lähes identtisellä tavalla myös omaishoitajia. Kyseessä on laaja joukko ihmisiä, joiden sosiaaliturva on hyvin epäselvä ja tilanne siksi myös erittäin haavoittuva.

15.2 Mihin suuntaan lueteltuja kokonaisuuksia tulisi kehittää?

-

16. Mitä muuta haluat todeta sosiaaliturvauudistuksesta?

Kuten tästä lausunnostamme on useassa kohdassa käynyt ilmi, ovat sekä etuudet että palvelut tärkeitä monimuotoisten perheiden työllisyyden ja hyvinvoinnin kannalta.

Sosiaaliturvauudistuksessa onkin olennaista huomioida etuuksien ja palveluiden tarpeenmukaisuus ja oikea-aikaisuus asiakkaiden näkökulmasta. Olisi ensiarvoisen tärkeää, että etuuksia ja palveluita kehitetään yhdessä, tukemaan yhteisiä tavoitteita kuten lapsiperheköyhyyden vähentämistä ja etuusriippuvuuden vähentämistä. Tämä olisi tehtävä YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti, huomioiden lapsen edun ensisijaisuus kaikessa päätöksenteossa. Lapsen etua palvelee todennäköisemmin sellainen järjestelmä, joka palveluiden avulla tukee vanhempien työssäkäyntiä, kuin sellainen, joka jakaa sanktioita siitä, että työtä ei ole hoivavastuun vuoksi voitu vastaanottaa. Sosiaaliturvauudistuksessa tuleekin perusteellisesti arvioida uudistusten lapsivaikutukset.

Lopuksi haluamme kiinnittää huomiota toimeksiantosopimuksella toimivien perhehoitajien turvattomaan tilanteeseen. Toimeksiantosuhteinen perhehoito on erityinen ja tärkeä julkisen hallinnon tehtävä. Tällä hetkellä aukot perhehoitajan sosiaaliturvassa asettavat perhehoitajan sekä hankalaan että epätasa-arvoiseen asemaan. Perhehoitaja kantaa taloudellisen riskin perhehoidon muutostilanteissa. Sosiaaliturvauudistuksessa on välttämätöntä huomioida toimeksiantosuhteisten perhehoitajien sosiaaliturvaan liittyvät puutteet ja korjata ne, jotta perhehoidon saatavuus saadaan turvattua lapsille, nuorille, aikuisille ja ikäihmisille. Kokonaistilanteen selvittämiseksi ja ratkaisuehdotusten laatimiseksi ehdotamme selvityshenkilön asettamista tehtävään.

Lindqvist Sofia
Monimuotoiset perheet -verkosto